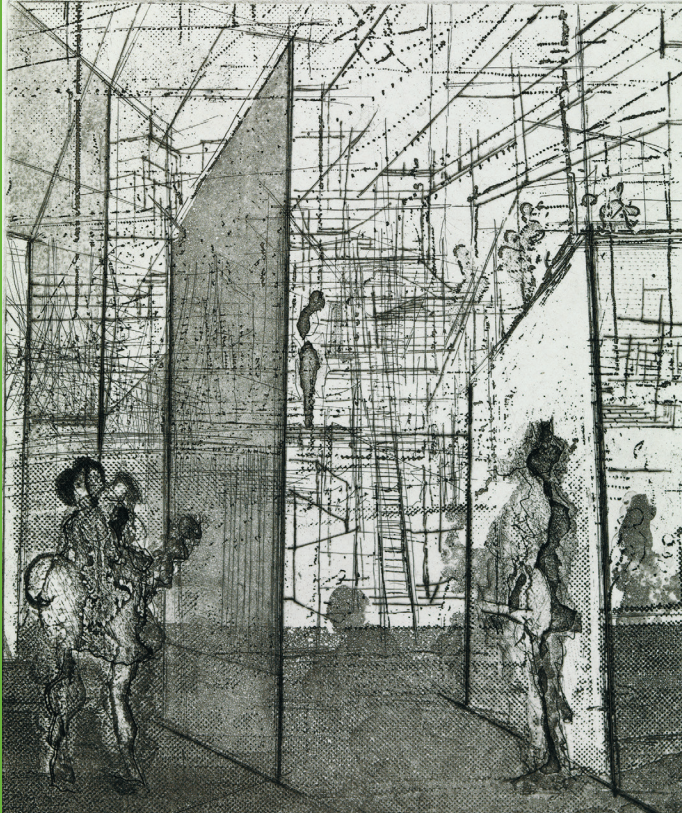

Internet en sociale media

*Een complexe realiteit in de
forensische psychiatrie en strafrechtspleging*

Redactie:
Frans Koenraadt
Karel 't Lam
Marieke Lancel

Internet en sociale media

Internet en sociale media

Een complexe realiteit in de forensische psychiatrie en strafrechtspleging

Redactie: Frans Koenraadt, Karel 't Lam & Marike Lancel

ISBN 9789462405387 (softcover/paperback)

Uitgave 2019

Dit boek is een uitgave van:

 Wolf Legal Publishers

Postbus 31051

6503 CB Nijmegen

Tel.: 024-3551904

Fax: 024-3554827

in samenwerking met de Forensisch Psychiatische Kliniek Assen

en het Willem Pompe Instituut van de Universiteit Utrecht

E-mail: info@wolfpublishers.nl

<http://www.wolfpublishers.nl>

Afbeelding op het omslag: Sade in het labirynth 1972, Constant (1920-2005)

Droge naald en ets, Collection Fondation Constant, NL

Foto: Tom Haartsen

© Constant / Fondation Constant c/o Pictoright, Amsterdam 2019

Alle rechten zijn voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand of openbaar worden gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur(s) en uitgever. Voor het opnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken dient men zich tot de uitgever te wenden.

Hoewel aan deze uitgave de uiterste zorg is besteed, aanvaarden de samenstellers noch WLP aansprakelijkheid voor de aanwezigheid van eventuele (druk)fouten en onvolkomenheden.

Internet en sociale media

Een complexe realiteit in de forensische psychiatrie en
strafrechtspiegling

Redactie:

Frans Koenraad
Karel 't Lam
Marika Lancel

Inhoudsopgave

v

Ter introductie

Frans Koenraadt, Karel 't Lam & Marike Lancel

1	Inleiding	1
2	Revolutionaire hulpmiddelen	1
3	De forensisch psychiatrische en strafrechtelijke praktijk	2
4	De achtergrond van dit boek	3
5	De opzet van dit boek	4
5.1	Het bereik en het domein van internet in de forensische geestelijke gezondheidszorg	4
5.2	De toepassing van internet in de reguliere ggz	5
5.3	Jeugd en internet	5
5.4	Het straf(proces)recht van het virtuele gebied	5
5.5	Digitale criminologie	6
	Literatuur	7

Deel 1

Het bereik en het domein van internet in de forensische geestelijke gezondheidszorg

Hoofdstuk 1

Zedendelicten op het internet

Betekenisgeving en andere psychotherapeutische implicaties

Karel 't Lam

1	Inleiding	11
2	Online en offline daders van zedendelicten	12
3	Behandeling in de Forensisch Psychiatrische Kliniek (FPK): illustratie met een casus	14
3.1	De behandelfase, algemeen	14
3.2	Ter introductie een casus, die van Evert	15
3.3	Beloop van behandeling	16
3.4	Opmerkingen naar aanleiding van de casus 'Evert'	17
4	Internet en psychologische betekenisgeving	17
4.1	Een cognitief verklaringsmodel	17
4.2	Het verslavingsmodel	18
4.3	Perversie en het internet	19
4.4	De plaats van de fantasie en het gedrag op het internet	20
4.5	Het internet als vriend of ouder en de relatie tot perversie	21
5	Implicaties voor de diagnostiek en behandelfase	22
5.1	Diagnostiek en delictanalyse	22
5.2	Behandeling	23
5.3	Risicotaxatie	23
5.4	Risicomanagement	24

6. Conclusie	24
Literatuur	25

Hoofdstuk 2

Onderzoek naar internetcriminaliteit in de patiëntenpopulatie van de Forensisch Psychiatrische Kliniek Assen

Loes Hagenauw

1 Inleiding	27
2 Cybercriminaliteit en gedigitaliseerde criminaliteit in Nederland	28
3 Het onderzoek	30
3.1 Participanten en methode	30
3.2 Variabelen	30
4 Resultaten	31
4.1 Kenmerken plegers gedigitaliseerde zedendelicten	32
4.2 Risicofactoren	33
5 Conclusie	35
Literatuur	38

Hoofdstuk 3

Een forensisch-psychiatrische beschouwing van cyberstalking

Mudi Al Shamma

1 Inleiding	41
2 Spreiding	42
3 Eigen onderzoek	43
4 Tot slot	47
Literatuur	48

Chapter 4

The Internet and Computer as Instruments in Severe Crimes School Shootings and Mass Murder

Reinmar du Bois

1 Introduction	49
2 Related areas of interest	50
3 The role of the media	51
4 Fantasy life and sense of reality	54
5 Dimensional Psychopathology	55
6 Narcissistic Regulation	56
7 Conclusion	57
References	58

Hoofdstuk 5

Internet en social media in de forensische psychiatrie – onheil of weldaad?

Désirée Versteijnen

1	Inleiding	61
2	Onheil?	61
2.1	Gevaren	61
2.2	Gebruik van pornografie	62
2.3	Effecten van porno	64
2.4	Mediërende variabelen	64
2.5	Het verband tussen porno-consumptie en het plegen van een hands-on-delicet	66
3	Een weldaad?	67
3.1	Bijdragen aan risicomanagement	68
3.2	Behandelinhoudelijke toepassingen	68
4	Tot slot	73
	Literatuur	74

Deel 2

De toepassing van internet in de geestelijke gezondheidszorg

Hoofdstuk 6

Gameverslaving en diagnostiek

Tony van Rooij & Huub Boonen

1	Gameverslaving: Nieuwe stoornis... of niet?	71
2	Determinanten en risicofactoren	81
3	Onderkenningsdiagnostiek: gameverslaving in de klinische praktijk	83
4	Klinisch interview: C-VAT 2.0	83
4.1	Prestaties C-VAT 2.0 in een steekproef van 32 'gameverslaafde' patiënten	84
5	Differentiële diagnostiek	85
6	Verklarende diagnostiek	86
6.1	Zicht op gamebeleving	87
6.2	Over- of onderpresteren	88
6.3	Sociale omgeving	88
6.4	Gezins- en opvoedingsgerelateerde factoren	89
6.5	Vrijtijdsbesteding	90
6.6	Copingstijlen	90
7	Besluit	90
	Referenties	92
	Bijlage 1 C-VAT versie 2.0 (2014)	98
	Bijlage 2 Inventarisatie gamegedrag	99

Hoofdstuk 7

De invloed van internet en mobiele elektronica op de slaap

Marika Lancel

1	Inleiding	93
2	Het gebruik van mobiele elektronica en de invloed ervan op de slaap	102
2.1	Kinderen	102
2.2	Adolescenten	103
2.3	Volwassenen	104
3	Mogelijke oorzaken van de invloed van mobiele elektronica op de slaap	104
4	Inzet van internet en mobiele elektronica om slaap te onderzoeken	105
5	Inzet van internet en mobiele elektronica voor de behandeling van slapeloosheid	106
	Literatuur	109

Hoofdstuk 8

Het ethisch verantwoord benutten van internet en social media in de GGZ

Ongekende mogelijkheden en gevaren

Jos de Keijser

1	Inleiding	113
2	Kijken in de ziel	113
3	Ongekende mogelijkheden	114
4	Ongekende gevaren	114
5	Regelgeving	115
5.1	Wetten en maatregelen	115
5.2	Beroepscodes en richtlijnen	115
5.3	Gedragscodes	117
6	Gekende professionaliteit	117
7	Zoekmachines	118
8	Tot slot	119
	Literatuur	120

Hoofdstuk 9

De grenzeloze mogelijkheden van e-health bij de aanpak van grensoverschrijdend gedrag

Dirk Dijkslag

1	Inleiding	121
2	E-health interventies	122
3	Mogelijkheden	123
4	Twee toepassingen	125
5	Voordelen en	126
teleurstellingen 6	Conclusie	127
	Literatuur	129

Deel 3

Jeugd en internet

Hoofdstuk 10

Internet, sociale media en seksueel geweld

Ine Vanwesenbeeck

1	Inleiding	133
2	Wat er vooraf ging	133
2.1	Seksualisering	134
2.2	(Internet)porno	135
3	Jongeren en sociale media	136
4	Wat laat onderzoek tot nu toe zien?	137
4.1	Seksualisering en genderverhoudingen op sociale media	137
4.2	Effecten op cognities en gedrag van jongeren	139
4.3	Sociale media als 'empowering'	140
4.4	Modererende factoren	141
5	Waar brengt ons dit?	142
	Literatuur	144

Hoofdstuk 11

Jongeren en de dilemma's in hun online leefwereld

Marjolein Kock & Janine Janssen

1	Inleiding	147
2	Het ontwikkelen van een eigen identiteit en de rol van social media	148
2.1	Wie ben ik? Wie wil ik zijn? Een pittige klus!	148
2.2	De opkomst van social media	148
2.3	Hot or not? Welke social media doen er toe?	149
3	Grensoverschrijdend gedrag en het gebruik van social media	151
3.1	Conduct en exposure	151
3.2	En als het dan mis gaat...	152
4	Adviezen voor de praktijk	153
4.1	<i>Don't blame the victim</i>	153
4.2	Praat met jongeren over privacy en andere grenzen	154
4.3	Doe internet en internetapplicaties niet in de ban	155
5	Tot slot	156
	Literatuur	157

Deel 4

Straf(proces)recht van het virtuele gebied

Hoofdstuk 12

Virtuele computercriminaliteit

Een rechtsfilosofische analyse van een nog grotendeels onontgonnen gebied

Litska Strikwerda

1	Inleiding	161
2	Wat is virtuele computercriminaliteit en hoe wordt er onder het huidige recht mee omgegaan?	162
2.1	Wat is virtuele computercriminaliteit?	162
2.2	Voorbeelden van virtuele computercriminaliteit	162
2.3	Hoe wordt onder het huidige recht met virtuele computercriminaliteit omgegaan?	163
3	Aan welke criteria moet virtuele computercriminaliteit voldoen, wil het als strafbaar feit gekwalificeerd worden onder het recht?	164
3.1	Het onderscheid tussen 'echt' en 'virtueel'	164
3.2	Het concept van de 'magic circle'	165
3.3	Criteria voor moreel verantwoord strafrechtelijk ingrijpen	167
4	Voldoen de besproken gevallen van virtuele computercriminaliteit aan deze criteria?	168
4.1	Inleidende opmerkingen	168
4.2	Virtuele kinderpornografie	168
4.3	Diefstal van virtuele goederen	170
4.4	Virtuele verkrachting of aanranding	170
5	Conclusie	172
	Literatuur	173

Hoofdstuk 13

Sociale media en internet in de strafrechtspleging – seksuele delicten

Jeroen ten Voorde

1	Inleiding	175
2	Digitale seksuele delicten	176
2.1	Kinderpornografie	178
2.2	Grooming	179
3	Nieuwe digitale seksuele delicten	180
3.1	Sexchatting	181
3.2	Sextortion	183
3.3	Wraakporno	183
3.4	Heimelijk filmen	185
3.5	Seksuele intimidatie	187
3.6	Virtuele seksuele delicten	190

4	Opsporing en vervolging van seksuele delicten in de digitale wereld	193
4.1	Het beleid van het Openbaar Ministerie	193
4.2	Huidige strafvorderlijke bevoegdheden in de digitale wereld	197
4.3	De Wet Computercriminaliteit	198
4.4	Opsporingsbevoegdheden en nieuwe seksuele delicten	199
5	Vervolging, bestraffing en de Verklaring Omtrent het Gedrag	200
6	Slotoverweging	205
	Literatuur	207

Hoofdstuk 14

De rol van internet bij de dubbele sanctionering van delinquenten in de VS

	<i>Jan Banning</i>	211
1	Inleiding	211
2	De strafrechtspleging in beeld	212
3	Vrouwen in detentie	213
4	Christina Boyer	216
	Referenties	218

Hoofdstuk 15

Digitalisering van seksuele delicten Knelpunten bij de verdediging

	<i>Eva Huls</i>	
1	Inleiding	209
2	Aanhouding en ophouden voor verhoor	220
2.1	Melding	220
2.2	Informatie	220
2.3	Consultatie	220
2.4	Verklaren of zwijgen?	221
2.5	Europees recht	222
2.6	Tussenconclusie	224
3	Onderzoek en voorarrest	225
3.1	Verhoor	225
3.2	Voorlopige hechtenis	227
3.3	Onderzoek	228
4	Zitting en afdoening	230
4.1	Waardering van bewijs	230
4.2	Kwalificatie	230
4.3	Afdoening	231
5	Conclusie	233
	Literatuur	234
	Beleid en jurisprudentie	234
	Media	234

Hoofdstuk 16

Internetdelinquentie en de rol van de strafrechtadvocaat

Niek Heidanus

1	Inleiding	235
2	Gemakkelijk over de schreef op internet	235
3	Wat bezielt deze mannen?	235
4	Strafbaarheid en context	237
5	Wat voor verdachte?	238
6	Aard bijstand van de advocaat	239
7	Tot slot	240

Deel 5

Digitale criminologie

Hoofdstuk 17

Cybercriminele netwerken: een bloemlezing

Rutger Leukfeldt, Edward Kleemans & Wouter Stol

1	Inleiding	243
2	Methodische verantwoording	244
3	Werkwijze cybercriminelen	245
4	Structuur van netwerken	247
5	Ontstaans- en groeiprocessen	249
5.1	Groei via offline sociale contacten	250
5.2	Groei via offline sociale contacten en online ontmoetingsplaatsen	251
6	Conclusie	252
	Nadere verantwoording	253
	Literatuur	253

Hoofdstuk 18

Remmend, faciliterend, verplaatsend of vernieuwend

De rol van internet in dodelijk geweld

Marieke Liem & Max Geelen

1	De context: De recente daling van levensdelicten in Nederland	257
2	De remmende werking van het internet	260
3	De faciliterende werking van het internet	262
4	De verplaatsende werking van het internet	263
5	De vernieuwende werking van het internet	268
6	Concluderende overwegingen	269
	Literatuur	270

Over de auteurs

273

Ter introductie

Frans Koenraadt, Karel 't Lam & Marike Lancel

1 Inleiding

Met de beschikbaarheid van internet is een breed scala aan communicatiemogelijkheden voorhanden. Het internet is te beschouwen als een bron van welhaast onuitputtelijke mogelijkheden en kansen in het maatschappelijk verkeer. De gehele wereld komt binnen handbereik: informatie kan worden verzameld en verspreid, berichten kunnen anoniem wereldwijd worden verzonden aan een grote groep ontvangers. Afspraken kunnen worden gemaakt, bestellingen gedaan, (hotel)kamers verhuurd, taxi's besteld, cursussen gevolgd, vergaderingen gehouden, contracten gesloten, foto's gemaakt en betalingen verricht. Het zijn slechts enkele voorbeelden van de vrijwel onbegrensde mogelijkheden van internet en de sociale media. Een andere implicatie is dat er ook delicten mee kunnen worden gepleegd en dat het veelvuldig gebruik ervan pathologische vormen kan aannemen.¹ En daarmee komt het terrein van de forensische ggz in beeld.

2 Revolutionaire hulpmiddelen

Wat hebben het boek, de brandspuit, het riool, de Volkswagen Kever en de mobiele telefoon met elkaar gemeen? Het is slechts een tamelijk willekeurige selectie uit een groot arsenaal, maar zij vormen elk afzonderlijk een toonbeeld van maatschappelijke omwentelingen in de afgelopen eeuwen, die het dagelijks bestaan van mensen ingrijpend hebben beïnvloed en nagenoeg onomkeerbaar hebben veranderd.

Het boek is sinds de introductie van de boekdrukkunst een middel van schriftelijke informatieverstrekking en -vergaring, van lering en vermaak op meer of minder grote schaal. Het heeft er allengs aan bijgedragen dat thans het dagelijks leven in onze westerse wereld zonder lezen nauwelijks denkbaar is.

Toen branden nog werden geblust met behulp van emmers water, betekende de introductie van de brandspuit, door Jan van der Heijden in de tweede helft van de zeventiende eeuw, dat van grote afstand het bluswater tot in de brandhaard (van vaak houten huizen) kon worden geworpen.² Ondanks de hitte van het vuur kon het bluswater de brandhaard gemakkelijk en beter bereiken.

Met de toepassing van een rioolstelsel is de urbane infrastructuur niet alleen zichtbaar, maar ook qua geur enorm veranderd. Het open riool is vervangen door een

¹ Ma 2011.

² Goudsblom 2016.

wijd vertakt, vrijwel onzichtbaar afvoernetwerk.³ En daarmee is de intolerantie voor onaangename geuren toegenomen.

De massale mobilisering door de auto is een van de grootste infrastructurele revoluties van de afgelopen eeuw geweest. In West-Duitsland werd de VW Kever het symbool van het 'Wirtschaftswunder' na de Tweede Wereldoorlog. Ook in Mexico verwierf de Kever, daar *Vocho* of *Vochito* genoemd, een enorme reputatie.⁴

Treinreizigers lezen thans onderweg nauwelijks een papieren krant meer. Deze is vervangen door een digitale versie die de reiziger op zijn mobiele telefoon opent. Boter, kaas en eieren wordt inmiddels vaker op de i-phone of laptop dan op papier gespeeld. Hoe mobiel de mobiele telefoon eigenlijk is, klinkt door in de eerste vraag die vrienden en vriendinnen en partners elkaar stellen zodra zij de telefoon opnemen: "Waar zit je?" De toegenomen verwevenheid en intensiteit van economische, politieke en communicatieve processen is te beschouwen als een van de kenmerken van globalisering en daarmee van de moderne westerse samenleving. Voor het internet en de mobiele telefoon houdt het contact immers niet bij de staatsgrenzen op. Als een ander voorbeeld van de reikwijdte van de mobiele telefoon betoogt Hoffmann-Ilde zelfs dat deze al snel geïntegreerd is geraakt onder bewoners van inheemse dorpen in het welhaast ondoordringbare regenwoud van Zuid-Suriname,⁵ waar dit instrument alleen al bij het bestellen van medicamenten zijn diensten veelvuldig bewijst en zelfs levens heeft gered.

3 De forensisch psychiatrische en strafrechtelijke praktijk

Niet alleen de forensisch psychiatrische patiënt en zijn psychische stoornis en delict, maar ook de forensisch gedragskundige en zijn onderzoek en rapport pro Justitia en zijn behandeling zien er anders uit in bijvoorbeeld de verzorgingsstaat dan in de door internet beheerste platformsamenleving.⁶ In de platformsamenleving is een wereldomspannend netwerk ontstaan waarin sectoren als transport, nieuwsgaring, onderwijs uitbundig profiteren van het internet,⁷ maar toegesneden op onze sectoren van gezondheidszorg en rechtspleging zien we voorts een scholing van en een inwijding in de wijzen waarop professionals zijn gaan denken. TV-programma's over gezondheid, psychische aandoeningen, lichamelijke ongemakken en over rechten, rechtspraak, consumentenklachten zijn behalve informatief een bron van vermaak. Een geïnformeerdheid onder leken die zich onder invloed van de informatie van en over

³ Corbin 1982.

⁴ S. Hirzel, tijdens het congres van de Deutsche Gesellschaft for Sozial- und Kulturanthropologie "The Americas 2019" in Bonn, Duitsland op 13 juni 2019.

⁵ Hoffmann-Ilde, B., *Das Handy als Objekt der Moderne bei den Trio und Wayana*. Voordracht tijdens "The Americas 2019" in Bonn, 13 juni 2019.

⁶ Recupero 2010; Metzner & Ash 2010; Pirelli, Otto & Estoup 2016; Koenraadt 2019.

⁷ Van Dijk, Poell & De Waal 2016.

professionals steeds meer is gaan voegen naar de ordeningswijzen zoals die onder professionals voorkomt. Leken gedragen zich tot op zekere hoogte al als professionals.

Elk tijdsgewricht brengt andere delinquenten en andere delicten voort. En dat stelt eisen aan de strafrechtspleging, de voorlichting van de rechter door de gedragskundige en aan de behandeling van de patiënt. De mogelijkheden en moeilijkheden die het gebruik maken van internet in de forensische ggz en de strafrechtspleging met zich brengen, nopen tot een analyse van de gevolgen van digitalisering voor de professionalisering in het algemeen, en voor de juridisering, de criminalisering, en de pathologisering in het bijzonder. Welke betekenis heeft het internet eigenlijk voor een (potentiele) dader?⁸ Die betekenis kan divers zijn: je kunt het internet beschouwen als slechts het instrument dat een dader gebruikt om seksuele, agressieve dan wel economische delicten te plegen. De dader kan bij gebruik van internet een veilige afstand tot het slachtoffer bewaren: veilig omdat in zijn beleving een geringe pakkans bestaat of veilig omdat distantie of anonimiteit wordt beleefd tot andere personen. Welke unieke en specifieke mogelijkheden biedt het internet om delicten te begaan?⁹ Zo kunnen (pedoseksuele) daders informatie uitwisselen met andere daders en zich – als onderdeel van een groep – daarmee minder verantwoordelijk voor hun gedrag wanen. Zij kunnen het internet misbruiken voor seksuele bevrediging. Weer een andere betekenis kan zijn dat zij minder eenzaamheid ervaren. Hier liggen wellicht aanknopingspunten met de op hechting georiënteerde werkwijzen zoals deze in de (forensische) geestelijke gezondheidszorg worden gebruikt.¹⁰

In de diagnostiek, rapportage, indicatiestelling en hulpverlening kunnen gedragsdeskundigen een achterstand ervaren in hun kennis over ‘hoe het werkt in de digitale wereld van (seksueel) delinquenten’. Ruim gebruik van internet en sociale media in de hulpverlening brengt andere en eigen vormen van overdracht en tegenoverdracht tussen hulpverlener en client met zich.¹¹ Welke digitale (basis)kennis is nodig voor een beter begrip van de seksueel delinquent, zijn omgangsvormen en voor diens terugvalpreventie? Hoe kan het internet behulpzaam zijn om de kans op herhaling te verminderen voor personen die een risico vormen seksuele delicten te plegen?¹² Redenen te over om aan deze en diverse aanverwante onderwerpen – gericht op de forensische ggz en strafrechtspleging – symposia en boeken aan te wijden. Zo ook het thans voorliggende boek.

⁸ Aslan 2011.

⁹ Bannink *et al.* 2014; Wood 2013; Woods 2013.

¹⁰ Koenraadt, 't Lam, Eurelings-Bontekoe & Lancel 2015.

¹¹ Gabbard 2001; Gabbard *et al.* 2012.

¹² Aslan 2011.

4 De achtergrond van dit boek

Het merendeel van de teksten van dit boek vormt de bewerking en actualisering van voordrachten die de auteurs verzorgden tijdens een goed bezocht landelijk symposium getiteld *Internet en sociale media. Een complexe realiteit in de forensische psychiatrie en strafrechtspleging* in het najaar 2017 in Zeegse nabij Assen. Het symposium werd gehouden onder auspiciën van de Afdeling Beveiligde Psychiatrie van GGZ Drenthe. Enkele andere, bij uitstek relevante hoofdstukken (5, 11, 13, 15 en 18) werden alsnog opgenomen.

De omgang met internet en sociale media vereist kennis en vaardigheden om deze hulpmiddelen te gebruiken, waarbij de samenleving dermate onontkoombaar doorgetrokken is van een gulzig internet dat van een digitale samenleving sprake is.¹³ Desondanks leveren het internet en de sociale media menigeen zoveel hoofdbrekens op, dat ook justitiabelen en professionals in de strafrechtspleging zich in een waar doolhof wanen. Het is tegen die achtergrond dat de ets *Sade in het labyrinth* van Constant uit 1972, op het omslag is afgebeeld.

Vanuit een multidisciplinaire én praktijkgeoriënteerde invalshoek worden centrale en minder centrale thema's inzake het gebruik van internet en sociale media op de grensvlakken van psychiatrie, psychologie, seksuologie, psychotherapie, recht en ethiek behandeld.

De redactie dankt de auteurs voor hun bereidheid hun bijdrage aan dit boek te leveren.

5 De opzet van dit boek

De hoofdstukken in deze bundel zijn geordend in vijf categorieën, maar omdat de inhoudelijke grenzen niet steeds scherp zijn te trekken en overlap vertonen, is de rubricering ervan soms arbitrair. Een korte typering van de inhoud.

5.1 *Het bereik en het domein van internet in de forensische geestelijke gezondheidszorg*

Het specialistisch werk van de Forensisch Psychiatrische Kliniek Assen, een geaccrediteerde TOPGGZ-instelling,¹⁴ komt zowel in de behandeling, mede aan de hand van een casus, als in de research naar de eigen patiëntenpopulatie aan de orde (hoofdstukken 1 en 2). Het internet inspireert sommigen zelfs tot agressief gedrag: van pestgedrag tot terrorisme, en zelfs in een enkel geval tot school shootings (hoofdstukken 3 en 4). Bepaalde personen zijn kennelijk meer at-risk voor agressie jegens anderen of ook jegens zichzelf. Hoe bespreken we met onze patiënten zowel gezond als risicovol gebruik van internet? Bestaan daarvoor specifieke interventies of

¹³ Stol & Strikwerda 2017; Strikwerda 2014; Van Ostaijen 2018, p. 61-72.

¹⁴ Zie <https://www.topggz.nl/afdeling/forensisch-psychiatrische-kliniek>

aanbevelingen? Hoever gaan we in het actief controleren van onze patiënten in hun internetgebruik en zijn we daarin te voorzichtig of juist te intrusief? (hoofdstuk 5).

5.2 *De toepassing van internet in de reguliere ggz*

Zijn (agressieve) games slechts te beschouwen als onschuldig vermaak of verlagen zij de grens om daadwerkelijk over te gaan tot gebruikmaking van geweld? Of geldt dat slechts voor daarvoor bij uitstek gevoelige personen? Het bandeloos gebruik van internet en sociale media gaat soms zover dat er van verslaving aan internet moet worden gesproken (hoofdstuk 6) en dat het negatief uitwerkt op het slaapgedrag en -patroon (hoofdstuk 7). Hoe gebruiken behandelaars in de ggz het internet in het contact met hun patiënten op een beroepsethisch verantwoorde wijze? Het internet biedt in een forensisch gedragskundig onderzoek mogelijkheden om een verdachte beter te leren kennen en daarmee de kwaliteit van het forensisch gedragskundig onderzoek te vergroten. Maar waar liggen grenzen? (hoofdstuk 8). Vanuit welke visie en gezichtspunten wordt het internet betrokken in de behandeling?

Het internet biedt veel - nog onbenutte - mogelijkheden en kansen voor behandelaars in de (forensische) ggz, bijvoorbeeld in het gebruik van recent ontwikkelde apps (de zgn. zelfscore-app), die aanzetten tot zelfreflectie en vervolgens tot gesprek met behandelaars. Via internet of smart Phone is weliswaar sneller communicatie mogelijk met je hulpverlener, maar dat is niet van bezwaren en risico's ontbloot (hoofdstuk 9).

5.3 *Jeugd en internet*

De gretigheid waarmee jeugdigen van internet gebruik maken, leidt nogal eens tot - al dan niet seksuele - strafbare feiten (hoofdstuk 10). De geestelijke gezondheidszorg kan een rol spelen in de preventie van aan internet gerelateerde delicten. Het is noodzakelijk om in de reguliere geestelijke gezondheidszorg met patiënten aandacht te besteden aan hun omgang met dit medium (hoofdstuk 11).

5.4 *Het straf(proces)recht van het virtuele gebied*

Onlangs is virtueel materiaal in de rechtspraak erkend als strafbaar: virtueel stelen en virtuele kinderporno zijn strafbaar. Het internet heeft daarmee als nieuwe plaats delict rechtskracht gekregen (hoofdstuk 12). Welk gedrag op internet is te beschouwen als strafbaar, welke ontwikkelingen hebben daarin recentelijk plaatsgevonden en wat in Nederland strafbaar is, is dat ook strafbaar in andere landen? Voor verschillende typen delicten, zoals belaging, vervaardigen van pornografie, illegale handel, fraude, wordt ingegaan op de specifieke betekenis die het internet daarin vervult (hoofdstuk 13). Een fotograaf laat zien hoezeer in de Verenigde Staten veroordeelde delinquenten tijdens en na hun detentie met openbaar gemaakte persoonlijke informatie extra worden gestraft (hoofdstuk 14). Twee ervaren strafrechtsadvocaten gaan in op de wijze waarop zij de verdediging voeren van jeugdige respectievelijk volwassen

verdachten die als gevolg van gebruikmaking van internet met het strafrecht in aanraking zijn gekomen (hoofdstukken 15 en 16).

5.5 *Digitale criminologie*

Ook in de criminologie heeft het internet voor de uitvoering van research een enorme intensivering en extensivering teweeg gebracht en daarmee de spankracht en reikwijdte van het criminologisch onderzoek verregaand vergroot. De virtuele vervlechting in netwerken van cybercrime en de rol van internet in zaken van moord en doodslag zijn daar significante voorbeelden van (hoofdstukken 17 en 18).

Assen, mei 2019

Frans Koenraadt

Karel 't Lam

Marieke Lancel

Internet en sociale media

Een complexe realiteit in de forensische psychiatrie en strafrechtspleging

Frans Koenraadt, Karel 't Lam & Marike Lancel (red.)

Elk tijdsgewricht brengt andere delicten, andere delinquenten en andere hulpmiddelen voort. En dat stelt eisen aan de strafrechtspleging, de voorlichting van de rechter door de gedragskundige en aan het onderzoek en de behandeling van de patiënt. De mogelijkheden en moeilijkheden die het gebruik maken van internet in de forensische geestelijke gezondheidszorg en de strafrechtspleging met zich brengen, vereisen een analyse van de gevolgen van digitalisering voor de professionalisering in het algemeen, en voor de juridisering, de criminalisering, en de pathologisering in het bijzonder.

In achttien hoofdstukken wordt de lezer helder en gedetailleerd geïnformeerd door experts uit het recht, de psychiatrie, de psychologie, de seksuologie en de criminologie over de rol van digitalisering en sociale media in de dagelijkse praktijk van de forensische ggz (inclusief de tbs-sector), het strafrecht, de politie, het gevangeniswezen en de jeugdhulpverlening.

NUR 824

www.wolfpublishers.com

Universiteit Utrecht